

#GlobalMILWeek2025

УПРАВЛІННЯ КУЛЬТУРИ І ТУРИЗМУ РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛДЕРЖАДМІНІСТРАЦІЇ
КОМУНАЛЬНИЙ ЗАКЛАД "РІВНЕНСЬКА ОБЛАСНА БІБЛІОТЕКА ДЛЯ ДІТЕЙ"
РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСНОЇ РАДИ

Медіаграмотність у часи війни: виклики та відповідальність бібліотек

Збірник матеріалів міжрегіональної
онлайнової конференції

30 жовтня 2025 р.

Управління культури і туризму Рівненської облдержадміністрації
КЗ «Рівненська обласна бібліотека для дітей» РОР

**МЕДІАГРАМОТНІСТЬ У ЧАСИ ВІЙНИ:
ВИКЛИКИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК**

Збірник матеріалів міжрегіональної онлайнової конференції
в межах Глобального тижня медіаінформаційної грамотності

30 жовтня 2025 року

Рівне, 2025

УДК 021

М 42

Медіаграмотність у часи війни: виклики та відповідальність бібліотек : збірник матеріалів міжрегіональної онлайнової конференції в межах Глобального тижня медіаінформаційної грамотності : 30 жовтня 2025 року / Рівнен. обл. б-ка для дітей ; уклад. С. М. Молчанова ; відп. за вип. Н. А. Назарук. – Рівне, 2025. – 56 с.

Укладач

Світлана Молчанова

Відповідальна за випуск

Наталія Назарук

Комп'ютерна верстка

Світлана Молчанова

*Наталія НАЗАРУК,
директор КЗ «Рівненська обласна бібліотека для дітей» РОР,
м. Рівне*

Шановні колеги, учасники конференції!

Вітаю вас на нашому професійному заході, присвяченому медіаінформаційній грамотності – темі, яка в сучасних реаліях є не просто актуальною, а життєво необхідною.

У часи війни, інформаційних маніпуляцій та стрімкого розвитку цифрових технологій медіаграмотність і критичне мислення стають ключовими інструментами захисту нашого суспільства від дезінформації, пропаганди та фейків. Вони допомагають не лише розпізнавати правду, а й формувати стійкість до інформаційних атак, зміцнюючи інформаційну безпеку України.

Рівненська обласна бібліотека для дітей активно працює над розвитком медіаграмотності, впроваджуючи інноваційні методи навчання для різних вікових груп. Ми проводимо тренінги для бібліотекарів публічних та шкільних бібліотек, такі як «Медіаграмотність: як вистояти в цифровому світі», а також інтерактивні заняття для старшокласників, зокрема «Медіаграмотність під час війни», які вчать аналізувати інформацію в умовах підвищеної інформаційної напруги.

Особливою гордістю є наші антифейкові інтелектуальні ігри «НотаЄнота», які в захоплюючому форматі допомагають учасникам розвивати критичне мислення, розпізнавати маніпуляції та перевіряти факти. Не менш важливими є вебквести для здобувачів освіти: «МедіаСтарт» та «МедіаРух», спрямовані на ознайомлення

дітей з основами медіаграмотності, розуміння різниці між фактами та судженнями, а також на протидію дезінформації через інтерактивні завдання.

Ми також активно співпрацюємо з міжнародними партнерами, зокрема, в межах проєкту «Fit in Fakten» разом із Goethe-Institut, щоб перетворити бібліотеки на осередки медіаосвіти. Як методичний центр, звісно, намагаємося і своїми напрацюваннями, і своїм досвідом ділитися з колегами.

Сьогодні ми створюємо майданчик медіаінформаційної грамотності – МедіаЛаб, який поповнюємо колекцією книг для розвитку критичного мислення, інтерактивними іграми, рекламно-інформаційною продукцією та іншими корисними ресурсами.

Медіаграмотність і критичне мислення – це основа для формування свідомого, стійкого та інформаційно безпечного суспільства.

Тож, наша мета – не лише навчати, а й виховувати покоління, яке зможе впевнено протистояти інформаційним викликам, розпізнавати маніпуляції та приймати зважені рішення. Водночас, наша місія – активно просувати та розвивати медіаосвіту серед бібліотечної спільноти, надихаючи колег на впровадження інноваційних медіаосвітніх ініціатив. Тому міжрегіональна онлайн конференція – це ще одна можливість, щоб обмінятися досвідом, поділитися кращими практиками та спільно сприяти розвитку медіаосвітніх заходів у наших бібліотеках.

Дякую усім учасникам за участь, за відданість цій важливій справі. Бажаю плідних дискусій, нових ідей та спільних ініціатив для розвитку медіаграмотності в Україні!

*Світлана ВИСПІНСЬКА,
редакторка української Вікіпедії, ГО «Вікімедіа Україна»,
м. Київ*

БІБЛІОТЕКИ ТА ПРОЄКТИ ВІКІМЕДІА: РОЛЬ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ВНЕСКУ БІБЛІОТЕК В ЕПОХУ ЦИФРОВІЗАЦІЇ

В умовах цифровізації бібліотеки дедалі частіше виходять за межі традиційної функції зберігання та надання доступу до документів, перетворюючись на активних учасників цифрового культурного простору. Одним із перспективних напрямів такої трансформації є співпраця бібліотек із проєктами Вікімедіа, зокрема Вікіпедією, Вікісховищем і Вікіданими. Участь бібліотек у цих проєктах сприяє відкриттю культурної та наукової спадщини для широкої аудиторії, підвищенню видимості бібліотечних фондів і посиленню ролі бібліотек як інституцій знань у цифрову епоху.

Вікімедіа — це загальна назва для вікімедійного руху, об'єднаного навколо групи взаємопов'язаних вікіпроєктів: Вікіпедії, Вікісховища, Вікіданих, Вікіцитат тощо та інших проєктів, спрямованих на створення та поширення вільних знань. Вікіпроєкти — це проєкти, розміщені на так званих вікі-сайтах. Вікі-сайт — це тип вебсайту, де кожен користувач може вносити зміни до будь-якої або майже будь-якої сторінки на сайті, а веббраузер зберігає історію версій для кожної відредагованої сторінки [1]. Саме слово вікі — з гавайської означає «швидко», «хутко» [2].

Підтримку та розвиток вікіпроектів забезпечує Фонд Вікімедіа — американська неприбуткова організація. Є більше 40-а регіональних відділень Фонду.

Як уже згадувалось, є низка вікіпроектів:

- знана всіма Вікіпедія;
- Вікісховище — сховище вільних зображень, відео та аудіо;
- Вікіджерела — бібліотека оцифрованих творів, документів і першоджерел;
- Вікімандри — вільний туристичний путівник;
- інші проекти.

Вікіпедія (від слів «вікі» та «енциклопедія») — загальнодоступна вільна багатомовна онлайн-енциклопедія, якою опікується неприбуткова організація «Фонд Вікімедіа». Офіційне відкриття відбулося 15 січня 2001 року. Багатомовність Вікіпедії можемо розглядати в двох аспектах: 1) статті української Вікіпедії доступні для перегляду іншими мовами — в інших вікіпедіях, але тексти не тотожні; 2) існують різні вікіпедії — українська, англійська, німецька тощо. На сьогодні існує більше 300 вікіпедій різними мовами. До слова, україномовна Вікіпедія — в топах серед інших вікіпедій за кількістю статей (на 14-му серед усіх вікіпедій, на 3-му — серед вікіпедій слов'янськими мовами) [3].

В епоху швидких технологічних рішень відбувся стрімкий прорив штучного інтелекту (ШІ), сервіси якого здатні багато в чому полегшити людині виконання різноманітних завдань. І якщо ще декілька років тому при опрацюванні майже будь-якого інформаційного запиту користувача пошукова система «Goggle» видавала першою у переліку відповідей релевантну статтю з вікіпедії, то зараз — так зване ШІ-резюме, тобто стислу інформацію

з різних джерел, при цьому не завжди перенаправляючи користувачів на сайти, звідки було взято цю інформацію. А відтак постає питання, чи можна повною мірою довіряти тому, що так авторитетно видає ІІІ.

Найважливішим відмінним аспектом на користь Вікіпедії є те, що цю онлайн енциклопедію наповнюють люди, це велика волонтерська спільнота, яка не тільки створює, але і перевіряє і вичитує статті, зокрема волонтери зі статусом патрульних та адміністратори, дотримуючись при цьому чітко визначених правил щодо:

- мови та стилю (в усіх статтях повинна використовуватись літературна українська мова, а стиль має бути енциклопедичним);
- нейтральності позиції;
- дотримання структури статей;
- оформлення у типографському, а не машинописному стилі;
- недопустимості оригінальних досліджень;
- авторитетності і перевірності джерел (наукових публікацій (статей, книг), енциклопедій, словників, довідників, журнальних та газетних статей).

Важливість Вікіпедії підтверджується також і тим, що розробники ІІІ використовують її для навчання своїх моделей, ІІІ-контент не завжди є якісним, і не завжди матеріал є аналізованим з точки зору його достовірності. Вікіпедія є безоплатною як для авторів статей, так і для користувачів. У Вікіпедії жодна реклама не використовується, тобто відсутня монетизація за перегляди чи використання. У Вікіпедії абсолютно у всіх статтях є доступна для перегляду історія редагувань від самого початку створення статті, є функція перегляду версій (тобто до внесення тих чи інших змін). Щодо штучного інтелекту завжди потрібно пам'ятати, що

генеративні ШІ-інструменти часто додають від себе якусь інформацію, яка не відповідає дійсності.

Разом з тим ШІ-інструменти можуть бути корисними для Вікіпедії, але більше для виконання допоміжних завдань. Наприклад, інструмент для перекладу між різними мовними розділами, для виконання технічних завдань (наприклад, для допомоги виявляти вандалізм, прогнозувати якість статей, пропонувати волонтерам редагування).

Отож основну роботу, якій можна довіряти, роблять люди, і, як на мене, то дуже багато залежить і від бібліотекарів, оскільки саме бібліотекарі мають можливість і ресурси для того, щоб безпосередньо працювати з надійними джерелами, подекуди володіють кращими знаннями та уявленнями про те, якою має бути якісна стаття. Для бібліотек це також непогана можливість заявити про себе, про свою бібліотечну спільноту, так як це роблять, до прикладу, бібліотеки у Харківському регіоні та на Хмельниччині, які спільно з ГО «Вікімедіа Україна» проводять обласні краєзнавчі конкурси, активно дописують та завантажують медіафайли. Власне, так само, як і бібліотекарі Рівненщини.

ГО «Вікімедіа Україна» (ВМУА) було створено у 2009 році для підтримки та розвитку вікіпроектів. ВМУА організовує національні етапи міжнародних фотоконкурсів, конкурсів з наповнення та редагування вікіпроектів, організовує та проводить тренінги та вебінари, розробляє навчальні та популяризаційні матеріали, проводить конференції, займається проектною роботою, надає стипендії та мікрогранти вікіспільноті [4].

Щодо конкретних форматів співпраці, основне з того, як ми можемо взаємодіяти, це:

- 1) редагування Вікіпедії;
- 2) завантаження бібліотеками ресурсів до Вікісховища, Вікіджерел на умовах вільних ліцензій Creative Commons;
- 3) ми спільно можемо організовувати вікінавчання для працівників, користувачів та відвідувачів бібліотек;
- 4) проводити спільні марафони з редагування вікіпроектів;
- 5) вбудовувати контент ГО Вікімедіа Україна та вікіпроектів на сайти бібліотек. Мається на увазі, розміщувати посилання на сайті, наприклад, на блог ВМУА, на сторінку бібліотеки у Вікіпедії чи на бібліотечний портал — варіантів може бути багато;
- 6) ми можемо впроваджувати спільні дослідницькі та освітні проекти;
- 7) бібліотеки можуть, так як це роблять за кордоном, мати у своєму штаті так званих вікі-резидентів, тобто активних та досвідчених вікімедійців, які займатимуться, наприклад, завантаженням до Вікісховища, Вікіджерел документів з фондів бібліотек.

Найочевидніші переваги для бібліотек у співпраці:

- 1) безкоштовне наповнення вікіпроектів;
- 2) досвід багатьох країн показує, що розміщення оцифрованих матеріалів установ збільшує кількість переходів з вікіпроектів на вебсайти цих установ, таким чином збільшуючи їх популярність;
- 3) завдяки багатомовності проектів Вікімедіа видимість та популярність завантажених ресурсів потенційно збільшується в рази;
- 4) якщо у бібліотеки немає власного сайту чи іншої публічної платформи, то проекти Вікімедіа – це найкращий варіант розміщення цифрових копій ресурсів.

Важливою для бібліотек, які намагаються йти в ногу з часом та бути у вирі подій в епоху цифровізації, є участь у кампаніях та конкурсах ВМУА:

- 1Lib1Ref — регулярній міжнародній акції з доповнення статей Вікіпедії авторитетними джерелами;
- «Культурна спадщина та видатні постаті краю» — створення нових та покращення існуючих статей на краєзнавчу тематику;
- «Вікі любить пам'ятки» — конкурс фотографій пам'яток культурної спадщини (обов'язкова умова — фото мають бути завантажені до Вікісховища);
- «Вікі любить Землю» та «Вікі любить фольклор» — міжнародні конкурси фотографій природних територій, об'єктів природно-заповідного фонду України та фольклору (участь у конкурсі можуть брати теж тільки ті світлини, які завантажені до Вікісховища);
- «Європейська весна» — конкурс з наповнення Вікіпедії статтями про країни Ради Європи (Чехію, Іспанію, Естонію, Литву, Німеччину тощо);
- «Кожній книзі — свій читач» — міжнародна кампанія з покращення якості матеріалів, що стосуються літератури у Вікіпедії, Вікіджерелах, Вікісховищі та інших вікіпроєктах;
- #SheSaid («Це сказала вона») — міжнародний марафон додавання висловів видатних жінок у проєкт Вікіцитати;
- «Місяць культурної дипломатії України» — конкурс із наповнення розділів Вікіпедії іншими мовами інформацією про українську культуру;
- «Книжкова шафа» — конкурс із вичитки книг у Вікіджерелах;

- «Тиждень української мови у Вікіпедії» — кампанія зі створення чи покращення статей про українську мову, літературу, мовознавців, мовні явища тощо, приурочена до Дня української писемності та мови;
- «(Не)відомі жінки у Вікіпедії» — створення та покращення статей у Вікіпедії про жінок;
- інші конкурси та кампанії.

Також найближчі два роки (2026-2027) буде реалізовано спільний міжнародний шведсько-український проєкт, спрямований на зміцнення інституційної взаємодії закладів культури та ГО «Вікімедіа Україна» шляхом впровадження навчальної (тренінгової) програми для працівників бібліотек, архівів, музеїв та галерей, однією із ключових цілей якої є оцифрування та збереження культурної спадщини України з використанням платформ вікіпроєктів.

Підсумовуючи, необхідно підкреслити, що на сучасному етапі цифрової трансформації суспільних процесів співпраця бібліотек із проєктами Вікімедіа відкриває нові перспективи інституційного розвитку для обох сторін. Для бібліотек це передовсім можливість інтеграції у глобальні мережі відкритих знань, посилення суспільної значущості своєї діяльності та, беззаперечно, одна із форм реалізації бібліотеками інформаційної функції — надання користувачам зручного та вільного доступу до інформації.

Список використаних джерел

1. Відмінності між Вікіпедією, Вікімедіа, MediaWiki і вікі [Електронний ресурс] / MediaWiki. — Режим доступу: [https://w.wiki/F\\$X\\$](https://w.wiki/FX) (дата звернення: 20.10.2025). — Назва з екрана.

2. Вікі / Українська Вікіпедія. — Режим доступу: [https://w.wiki/F\\$ag](https://w.wiki/F$ag) (дата звернення: 20.10.2025). — Назва з екрана.

3. Українська Вікіпедія. — Режим доступу: [https://w.wiki/88e\\$](https://w.wiki/88e$) (дата звернення: 20.10.2025). — Назва з екрана.

4. Файл: Буклет GLAM.2025 / Вікісховище. — Режим доступу: <https://w.wiki/EkPE> (дата звернення: 21.10.2025). — Назва з екрана.

*Ольга КОНАСОВА,
директор КЗ ЛОР Львівська обласна бібліотека для дітей, м. Львів*

ІІІ ГРАМОТНІСТЬ: ІНСТРУМЕНТИ ДЛЯ ПЕРЕВІРКИ КОНТЕНТУ

Сучасний світ стрімко змінюється під впливом штучного інтелекту (ШІ). Ці зміни охоплюють усі сфери життя — від освіти і культури до журналістики та комунікації. Саме тому бібліотеки, як осередки знань і критичного мислення, мають нову місію — сприяти формуванню ШІ-грамотності серед користувачів усіх вікових категорій.

ШІ-грамотність — це не лише вміння користуватися ChatGPT чи Midjourney, писати правильно промти чи створювати зображення. Це передусім розуміння принципів роботи штучного інтелекту, усвідомлення його можливостей і ризиків, вміння розпізнавати, коли контент створено за допомогою ШІ, та як відповідально застосовувати ці технології. ШІ-грамотна людина має вміти ставити запитання: хто створив цей контент? Чи міг його створити штучний інтелект? Яку мету переслідує автор? Ці прості, але такі важливі питання допомагають не стати жертвою фейків і маніпуляцій.

Сьогодні бібліотеки мають усі передумови, щоб стати центрами ІШ-грамотності в громадах. Вони вже давно не лише місце збереження книг, а простір навчання, інновацій та цифрової грамотності. Серед напрямів, які можуть реалізовувати бібліотеки:

- Майстер-класи та тренінги з основ роботи зі штучним інтелектом: створення текстів, зображень, презентацій, аналітики даних.
- ІШ-гуртки для дітей та підлітків — створення чат-ботів, креативних STEM-проектів, розробка освітніх ігор.
- Курси “ІШ для початківців” для старшого покоління, які допомагають подолати страх перед новими технологіями.
- Організація робочих місць у бібліотеках із доступом до сучасних ІШ-сервісів (ChatGPT, Copilot, Midjourney, DeepL, Grammarly тощо).
- Використання ІШ для доступності — автоматичне створення субтитрів, озвучування текстів, переклад жестової мови.

Таким чином бібліотека стає інтелектуальним простором, де технології працюють на людину.

В епоху, коли зображення, відео й тексти можуть бути створені нейромережею за лічені секунди, критичне мислення стає ключовою навичкою. Однак, поряд із критичним мисленням, варто знати й практичні інструменти та сервіси для перевірки контенту.

1. Аналіз візуального контенту

ІШ дозволяє створювати неймовірно реалістичні зображення, які складно відрізнити від реальних фото. Для виявлення підробок використовують спеціальні сервіси:

Generated Photos — демонструє згенеровані обличчя, які не належать реальним людям. Це допомагає зрозуміти, як виглядає “штучна людина”.

Fake Face Detector, HuggingFace AI Detectors, Google Lens — аналізують метадані або візуальні невідповідності на зображеннях.

Ліпсінг-аналізатори допомагають виявити відео, де губи людини рухаються не в синхроні з голосом — типова ознака deepfake.

Такі навички надзвичайно важливі для бібліотекарів, адже вони часто працюють із медіаматеріалами, новинами та ілюстративним контентом.

2. Перевірка текстів

Сьогодні існує безліч інструментів, які визначають, чи текст створений за допомогою ШІ. Наприклад: Justdone.com, GPTZero, AI Content Detector, Copyleaks аналізують стиль, повторюваність і структуру тексту.

Це допомагає викладачам, журналістам і бібліотекарям визначити, чи має текст ознаки машинного генерування, а також оцінити його достовірність. Крім того, бібліотекар може навчити користувачів перевіряти джерела інформації, шукати першоджерела та розпізнавати плагіат.

3. Аналіз дезінформації в реальному часі

В епоху інформаційних війн бібліотеки мають долучатися до формування цифрового імунітету громадян. Існують платформи, які аналізують дезінформаційні кампанії в реальному часі, зокрема ті, що походять із російських джерел. Такі сервіси виявляють координовані інформаційні атаки, розповсюдження неправдивих новин, маніпуляції з відео та зображеннями, а бібліотекар, який

розуміє, як працює інформаційний простір, може стати надійним провідником для громади у світі цифрових ризиків.

ІІІ-грамотність — це не лише знання про алгоритми. Це нова цифрова культура, у центрі якої — людина, її критичне мислення, етичне ставлення до даних і вміння користуватися технологіями відповідально.

Бібліотеки мають потенціал стати провідниками ІІІ-грамотності, формуючи у дітей, молоді та дорослих розуміння, як розпізнавати фейки, як створювати власний контент, як працювати із ІІІ без страху, але з усвідомленням наслідків. І, можливо, саме бібліотекарі першими навчать своїх користувачів головному правилу цифрової епохи: «Не все, що ми бачимо чи читаємо онлайн, є правдою — але все це можна перевірити».

Юлія ВІНОКУРОВА,

*завідувачка відділу обслуговування Центральної публічної
бібліотеки Централізованої бібліотечної системи Хмельницької
міської територіальної громади, м. Хмельницький*

ІІІ «ПІД МІКРОСКОПОМ»: ЯК БІБЛІОТЕКИ НАВЧАЮТЬ БАЧИТИ БІЛЬШЕ

Сучасний світ перебуває у фазі стрімкої цифрової трансформації, де штучний інтелект (ІІІ) уже не є новинкою чи технологічним експериментом, а стає важливим культурним, соціальним й освітнім явищем. Він проникає у повсякденне життя, роботу, творчість і навчання, впливає на інформаційне середовище та трансформує способи взаємодії людини з даними. У таких умовах

зростає роль публічних бібліотек як безпечних, доступних і відкритих просторів для розвитку цифрової грамотності, критичного мислення та відповідального ставлення до інформації.

Центральна публічна бібліотека Централізованої бібліотечної системи (ЦБС) Хмельницької міської територіальної громади активно реалізує комплексну модель цифрової освіти та просвіти, допомагаючи мешканцям адаптуватися до викликів нової цифрової реальності й розумно, безпечно та творчо використовувати можливості ІІІ.

Протягом лютого — березня 2025 року в бібліотеці організовували групові тренінги та індивідуальні заняття, під час яких відвідувачі знайомилися з виставкою **«Прокачаний ІІІ. Синтетичний та некерований»**. Ця креативна інтервенція була створена *Tactical Tech* та *DensityDesign Lab* у *Politecnico di Milano* в співпраці з *IFLA*. Виставку представляє ***The Glass Room*** — відзначений нагородами проєкт *Tactical Tech*, що досліджує взаємини людини й технологій через інтерактивні та ігрові формати.

3 листопада 2024 року експозиція подорожувала 50 бібліотеками Європи, привертаючи увагу до ролі ІІІ в сучасному інформаційному середовищі.

Під час тренінгів та індивідуальних занять бібліотекарки знайомили відвідувачів різних вікових категорій з тим, як ІІІ впливає на створення, поширення й сприйняття інформації та медіа. До занять доєднувалася молодь, студенти та люди старшого віку. Інтерактивні плакати та книги з ілюстраціями, згенерованими ІІІ, давали змогу не просто переглядати експозицію, а й активно осмислювати складні питання, пов'язані з алгоритмами, даними та цифровою безпекою.

Бібліотекарки наголошували, що обсяг контенту, створеного ШІ, стрімко зростає в інтернеті. Його вже використовують для вигадування новин, імітації реальності та впливу на громадську думку — часто у формах, які майже неможливо виявити. ШІ-моделі, навчені на упереджених даних, можуть відтворювати й посилювати ці упередження, що має наслідки далеко за межами цифрового середовища.

Також у бібліотеці підкреслювали, що нові інструменти ШІ роблять створення текстів, зображень і відео швидшим і дешевшим, але водночас здатні посилювати традиційні онлайн-загрози: шахрайство, переслідування, поляризацію, маніпуляції та дезінформацію.

Виставку доповнював практичний посібник із порадами про те, як відповідально користуватися цифровими технологіями та реагувати на виклики, що постають у щоденному онлайн-житті. Цей проєкт став чудовою можливістю для відвідувачів бібліотеки пізнати та осмислити сучасні тенденції ШІ, незалежно від віку чи професійної підготовки.

Суттєвою частиною просвітницької роботи бібліотеки є підтримка користувачів старшого віку, які активно прагнуть, попри початкові труднощі, залишатися інтегрованими в цифрове середовище.

У Центральній публічній бібліотеці пройшов тренінг для людей елегантного віку «Штучний інтелект — серйозний інструмент для серйозного віку», який провів Сергій Штурхецький — український громадський діяч, журналіст, науковець, голова Незалежної медіапрофспілки України, член Комісії з журналістської етики й Ради з питань свободи слова та захисту журналістів.

Обговорили неймовірні можливості ШІ, онлайн-загрози, особливо ті, що чатують під час війни. Пан Сергій розповів, що алгоритми можуть розпізнавати голос, ідентифікувати людину, виявляти помилки, давати рекомендації, розшифровувати емоції тощо. ШІ успішно виконує різні монотонні операції та обробляє великі обсяги даних.

Учасники тренінгу дізналися про небезпеки поширення згенерованих картинок і про спільноти, які збирають вподобання людей для маніпуляції контентом. Було підкреслено, що дезінформація може масово заповнити мережу, а тому критичне мислення є життєво необхідним.

Під час заняття учасники спробували на власних смартфонах ставити запитання ШІ, створювати з його допомогою зображення та навіть писати вірші. Наприкінці пан Сергій подарував для читачів бібліотеки книги та підсумував, що одними з найбільших загроз ШІ є дезінформація і масове поширення пропаганди, що генерується за допомогою цієї технології. Учасників закликали бути уважними та розвивати навички критичного мислення.

Ще одне цікаве заняття провели працівники Центральної публічної бібліотеки — практикум «Цифрові горизонти: навчання без вікових меж», який допоміг людям елегантного віку опанувати сучасні цифрові технології, поставити актуальні запитання, обмінятися досвідом та доєднатися до жвавого діалогу.

Особливу увагу приділили темі ШІ: учасники ознайомилися з реаліями сучасного цифрового середовища та навчалися відповідально використовувати ШІ. Було продемонстровано серії з онлайн-платформи «Дія. Освіта», присвячені роботі з чат-ботами та інструментами ШІ. Тут навчали правильно формулювати запити,

безпечно користуватися цифровими сервісами, уникати передачі конфіденційних даних та розуміти межі можливостей ІІІ.

Практикум показав, що ІІІ може виступати помічником у навчанні та повсякденних завданнях, проте водночас остаточні рішення залишаються за людиною. Це сприяло формуванню впевненості в роботі з цифровими технологіями та підвищенню цифрової грамотності серед користувачів старшого віку.

Не менш важливими залишаються індивідуальні консультації. Відвідувачі приходять до бібліотеки по допомогу в роботі з цифровими сервісами, з реєстрацією в електронних системах, встановленням програм, створенням особистих кабінетів, у роботі зі смартфонами, планшетами й онлайн-платформами. Для багатьох бібліотека стає місцем, де можна не боятися помилитися, отримавши натомість пояснення, щоб зробити перші цифрові кроки.

Особливу увагу Центральна публічна бібліотека приділяє формуванню критичного мислення молоді. У співпраці із сертифікованою медіатренеркою Тамарою Козицькою (водночас вона є директоркою ЦБС Хмельницької міської територіальної громади) для студентів постійно проводять тренінги, спрямовані на відповідальне медіаспоживання. Під час них молоді люди навчаються аналізувати повідомлення в соціальних мережах, оцінювати достовірність джерел, розпізнавати приховані маніпуляції та дезінформацію, а також розуміти, як працюють алгоритми, що формують інформаційні стрічки. Практична робота з реальними прикладами дозволяє учасникам переконатися, що медіаграмотність — це необхідність сучасності, інструмент самозахисту та важлива умова успішного й безпечного життя в цифровому суспільстві.

Важливою частиною є підвищення цифрової компетентності й самих бібліотекарів. ЦБС Хмельницької міської територіальної громади об'єднує в собі 29 бібліотек-філій. Під час методичного заняття «Штучний інтелект у бібліотечних медіа: тренд чи необхідність?» команда Центральної публічної бібліотеки вивчала можливості ШІ, аналізувала приклади його застосування в бібліотечній справі, обговорювала нові форми комунікації з читачами та створювала концепції майбутніх цифрових продуктів, включаючи чат-боти та інтерактивні сервіси для користувачів.

Досвід Центральної публічної бібліотеки переконує: у добу ШІ бібліотека залишається важливим суспільним простором, який поєднує знання, гуманістичні цінності, технологічність і безпеку. Вона забезпечує доступ до сучасних інструментів навчання, формує навички критичного мислення, підтримує різні вікові групи, сприяє адаптації громади до цифрової реальності та зміцнює фундамент демократичного суспільства, де інформація є ресурсом розвитку, а не загрозою.

Бібліотека продовжує свідомо й послідовно йти шляхом інновацій, залишаючи за собою головне — бути місцем довіри, підтримки, відкритості та інтелектуального зростання.

*Олександра ПРОМСЬКА,
заступниця директора з наукової роботи та автоматизації
КЗ «РОУНБ» РОР, м. Рівне*

ЦИФРОВА ОСВІТА ДЛЯ КОЖНОГО: ДОСВІД І ВИКЛИКИ БІБЛІОТЕК РІВНЕНСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Дієвими майданчиками, де українці різного віку можуть оволодівати цифровими навичками та актуалізувати свої знання з медіаграмотності, є Хаби цифрової освіти. Їхня робота стала актуальною після 2019 року, коли цифровізація була визначена одним із ключових державних пріоритетів. Відтоді цифрова екосистема країни суттєво розширилася: працюють портал та застосунок «Дія», значна кількість державних послуг переведена в онлайн-формат, активно розвивається освітня платформа «Дія. Освіта». Промоція цих ресурсів, а також навчання та консультування громад реалізуються саме через Хаби цифрової освіти.

Хаби цифрової освіти – це безоплатні навчальні офлайн-простори, де кожен охочий може отримати сучасні цифрові навички, консультації з використання електронних сервісів та доступ до освітніх серіалів платформи «Дія. Освіта». Їхню діяльність організовує координатор, який визначає потреби громади у цифрових знаннях і забезпечує проведення навчальних та консультаційних заходів. Більша частина Хабів функціонує на базі публічних бібліотек, зокрема й в Рівненській області. Актуальна інформація про мережу доступна на інтерактивній мапі порталу «Дія. Освіта».

Важливим партнером держави у розвитку Хабів цифрової освіти є ВГО Українська бібліотечна асоціація. У 2020 році Асоціація та Міністерство цифрової трансформації України підписали Меморандум про співпрацю у сфері цифрової грамотності. Розуміючи, що ключовою умовою ефективності Хабів є не лише обладнання, а й професійна компетентність координаторів, Асоціація ініціювала низку проєктів із розвитку бібліотек як Хабів цифрової освіти. Проєкти реалізуються у партнерстві з обласними універсальними науковими бібліотеками за підтримки ПРООН в Україні й передбачають системне навчання координаторів.

Перший етап (2022–2023) був спрямований на посилення спроможності бібліотек – Хабів цифрової освіти. У 2024 році увага була зосереджена на обслуговуванні користувачів і підвищенні якості консультацій. Новий етап, що розпочався у 2025 році й триватиме у 2026-му, акцентує роль бібліотек у зміцненні стійкості громад та сприянні їх відновленню.

У межах кожного проєкту в різних областях проводилися онлайніві тренінги для щонайменше двох груп координаторів. Лекції та практичні заняття забезпечували тренери навчально-тренінгових центрів обласних бібліотек та запрошені експерти. Щороку тематика розширюється: до програми останнього циклу включено питання штучного інтелекту та психологічних аспектів роботи з користувачами. Після проходження навчання бібліотекарі проводять заняття з цифрової грамотності, надають консультації відвідувачам та виступають промоутерами платформи «Дія. Освіта».

Результати проєктів свідчать про високу ефективність діяльності Хабів цифрової освіти. Зокрема, у 2024 році частка користувачів, які після навчання оцінили власну цифрову

грамотність на 7–10 балів, зросла з 17% до 82% (за результатами моніторингу діяльності Хабів цифрової освіти, 2024).

Важливим досягненням співпраці бібліотечної спільноти з Міністерством цифрової трансформації України стало створення та представлення на порталі «Дія. Освіта» рамки цифрових компетентностей та цифрограму для бібліотекарів, що дозволяє системно підвищувати професійний рівень фахівців.

У Рівненській області на базі публічних бібліотек діє 86 Хабів цифрової освіти, з яких 83 – у 39 територіальних громадах. Досвід найактивніших із них був відзначений ВГО Українська бібліотечна асоціація: координатори отримали планшети для організації навчання та консулювання. Кращими Хабами області були визначені: бібліотека-філія №3 Рівненської ЦБС (2023), Дубровицька центральна бібліотека (2024), а також Балашівська й Вичівська ПШБ – переможці конкурсу «Історії успіху» (2024).

Окремим напрямом роботи Хабів цифрової освіти Рівненщини є розвиток медіаграмотності. У цьому бібліотекарям-координаторам допомагають платформа «Дія. Освіта», національний проєкт з медіаграмотності «Фільтр» та інші ресурси, спрямовані на формування критичного мислення та протидію дезінформації. Значення цього напрямку суттєво зросло в умовах російсько-української війни, коли здатність розпізнавати фейки та інформаційні маніпуляції стала важливою складовою інформаційної безпеки громадян.

Попри успішні приклади, діяльність Хабів супроводжується низкою викликів. Серед них: відсутність сучасної комп'ютерної техніки та програмного забезпечення, слабе інтернет-покриття, обмежена доступність окремих приміщень, недостатнє

позиціонування бібліотек як Хабів, потреба у постійному підвищенні кваліфікації координаторів та необхідність оперативного реагування на швидкі зміни цифрової екосистеми.

Отже, Хаби цифрової освіти, що функціонують на базі публічних бібліотек Рівненської області, відіграють ключову роль у формуванні цифрових компетентностей населення, підтримці державних ініціатив та розвитку медіаграмотності. Співпраця професійних спільнот, державних інституцій та міжнародних організацій дозволила створити ефективну модель навчання координаторів і забезпечити сталість роботи Хабів. Позитивна динаміка самооцінки цифрових навичок користувачів, впровадження нових освітніх тем і розширення мережі підтверджують результативність цієї діяльності. Водночас наявні виклики окреслюють подальші напрями розвитку, пов'язані з модернізацією інфраструктури, посиленням кадрової спроможності та адаптацією до швидких технологічних змін. У сучасних умовах цифрова та медіаграмотність стають критично важливими, а діяльність бібліотек як Хабів цифрової освіти – вагомим чинником стійкості та відновлення громад.

*Ірина НАЗАРОВА,
координаторка та тренерка Хабу цифрової освіти,
завідувачка відділу обслуговування Костопільської центральної
міської бібліотеки Комунального закладу «Центр культурних
послуг» Костопільської міської ради, м. Костопіль*

ХАБ ЦИФРОВОЇ ОСВІТИ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ МЕДІАГРАМОТНОСТІ ГРОМАДИ: ДОСВІД КОСТОПІЛЬСЬКОЇ БІБЛІОТЕКИ

Сучасна бібліотека дедалі частіше стає не лише культурним, інформаційним, а й освітнім центром громади. Поява державних електронних сервісів і розвиток цифрових технологій зумовлюють потребу у формуванні цифрової компетентності населення. У цьому процесі важливу роль відіграють бібліотеки, які, адаптуючись до нових умов, перетворюються на простори цифрових можливостей.

Костопільська центральна міська бібліотека Комунального закладу «Центр культурних послуг» Костопільської міської ради однією з перших у Рівненській області у 2020 році приєдналася до державного проєкту «Дія. Цифрова освіта» та була зареєстрована як Хаб цифрової освіти. Цей крок відкрив нові перспективи у напрямку підвищення цифрової грамотності жителів громади та сприяв формуванню культури безпечного користування інформаційними технологіями.

Організація діяльності Хабу

Після реєстрації на платформі «Дія.Освіта» бібліотекарі центральної міської бібліотеки почали активно надавати користувачам послуги з пошуку інформації в мережі, оформлення

електронних документів, роботи з державними онлайн-сервісами. Зі зростанням цифрових потреб громади розширювався спектр послуг і тематика звернень.

Проблемою залишалася застаріла техніка, що обмежувала можливості якісного навчання. Ситуація змінилася після участі у Міжнародному проєкті «Бібліотекарі України та Німеччини – разом до перемоги», у межах якого бібліотека отримала один комплект комп'ютерної техніки. Це дало змогу значно покращити якість навчань і забезпечити доступ до цифрових ресурсів не лише місцевим мешканцям, а й внутрішньо переміщеним особам (ВПО).

Вивчення потреб громади

Для ефективної організації роботи було розроблено анкету «Визначення рівня цифрової грамотності», яка дозволила зібрати інформацію про вікову категорію, рівень підготовки, досвід користування мобільними додатками та побажання щодо тем навчання.

На основі результатів анкетування сформовано різні форми навчання: групові заняття, індивідуальні курси, разові консультації.

Форми навчання та статистика

Протягом 2025 року у Хабі проведено понад 100 групових занять, зокрема: для медичних працівників – 9; підприємців — 24; освітян — 12; людей старшого віку — 48; членів ветеранської спілки — 13; бібліотечних працівників – 6; учасники Клубу активного довголіття «САД» – 3.

Індивідуальні заняття проходять за домовленістю з користувачами за різною тематикою, а серед найпоширеніших запитів під час разових консультацій – це донати на ЗСУ, підписання

петицій, поповнення мобільного рахунку без сплати комісії, блокування або повернення екрана, активація NFC та інше.

Використання платформи «Дія.Освіта»

Платформа «Дія.Освіта» є базовим інструментом у роботі бібліотеки. Під час Європейського тижня цифрової грамотності бібліотекарі успішно пройшли навчання на платформі, отримали сертифікати та стали амбасадорами цифрової освіти.

Група людей старшого віку у 2023 році взяла участь у заході, організованому Українською бібліотечною асоціацією, переглянувши освітній серіал «Базові цифрові навички для людей елегантного віку». Результатом стало створення відеоролика, який отримав високу оцінку організаторів. У подарунок бібліотека отримала термопляшки та павербанки, які активно використовуються під час занять до сьогодні.

Приклади з практики

Навчання у Хабі базується на принципі «вчимося разом». Так, під час консультації з користувачкою бібліотеки команда разом з цифровим тренером навчилася користуватися додатком «Animal ID» — створювати онлайн-профіль власника та тварини, прикріплювати ветеринарні документи. Такий підхід не лише навчає, а й формує довіру між бібліотекарем і громадою.

Серед найактуальніших запитів користувачів — оплата комунальних послуг онлайн, збереження квитанцій, передавання показників через чат-боти у Viber, використання Google-сервісів (пошта, календар, диск, карти, таблиці).

Для зручності користувачів цифровий тренер Ірина Назарова розробляє роздаткові матеріали: інструкції з авторизації на вебпорталах, поради щодо безпеки в інтернеті тощо.

Зворотний зв'язок та комунікація

Для узагальнення результатів проведено анкетування, яке дозволяє оцінити зрозумілість навчального матеріалу, комфортність умов (техніка, доступ до інтернету), доцільність тривалості занять. Комунікація з учасниками здійснюється через вайбер-групи, де оперативно повідомляється про графік і тематику занять.

Інформація про діяльність Хабу цифрової освіти систематично висвітлюється на сторінках соціальних мереж Комунального закладу «Центр культурних послуг» та на офіційному сайті Костопільської міської ради.

Професійний розвиток тренера

Координатор Хабу Ірина Назарова постійно підвищує кваліфікацію, проходячи навчання на платформі «Дія.Освіта», бере участь у професійних форумах, навчальних візитах до інших громад, виступає тренером у Рівненському обласному інституті післядипломної освіти. Це сприяє підвищенню якості освітнього процесу та впровадженню нових методик.

Формування медіаграмотності та кібербезпеки

Тематика медіаграмотності та безпеки в мережі є обов'язковою складовою навчальних програм Хабу цифрової освіти Костопільської центральної міської бібліотеки. Цей напрям роботи набув особливої актуальності в умовах війни, коли суспільство перебуває під постійним інформаційним тиском і зростає кількість випадків інтернет-шахрайства.

Під час занять координатор Хабу, амбасадорка цифрової безбар'єрності Ірина Назарова, акцентує увагу слухачів на питаннях розпізнавання фейків, перевірки джерел інформації, кібергігієни та захисту персональних даних. Особливий акцент робиться на роботі з

людьми старшого віку — найуразливішою категорією користувачів, які часто довіряють телефонним дзвінкам, повідомленням у месенджерах чи запитам «служб безпеки банку».

Навчання у Хабі проводиться як на комп'ютерах бібліотеки, так і на особистих смартфонах, ноутбуках та планшетах учасників. Такий підхід дозволяє відпрацьовувати конкретні життєві ситуації: налаштування пристроїв, встановлення та авторизація додатків, безпечна оплата комунальних послуг, переказ коштів, донати на ЗСУ. Тренер пояснює, як перевіряти достовірність платіжних ресурсів, не передавати стороннім свої банківські реквізити, створювати складні паролі та не використовувати один пароль для різних сервісів.

Під час занять учасники вчать розпізнавати ознаки шахрайських схем. Тренер наводить приклади реальних випадків, коли користувачі втрачали кошти через фішингові посилання, підроблені сторінки банків чи повідомлення від «волонтерських фондів». Разом з учасниками розбираються дії, яких слід уникати, та алгоритми безпечного виходу із потенційно небезпечних ситуацій — наприклад, як діяти, якщо помилково повідомлено дані карти чи натиснуто на підозріле посилання.

Окрім фінансової безпеки, увага приділяється медіаграмотності як складовій критичного мислення. Слухачі дізнаються, як перевіряти інформацію через фактчекінгові ресурси, як розрізняти емоційно маніпулятивні повідомлення та фейки, як не поширювати неперевірену інформацію у соцмережах, особливо під час війни.

Практичні заняття супроводжуються переглядом освітніх серіалів «Медіаграмотність та кібергігієна для людей старшого віку»

та «Як не стати жертвою шахраїв онлайн» на платформі «Дія.Освіта». Після перегляду відбуваються колективні обговорення, під час яких учасники діляться власними історіями та формулюють правила безпечної поведінки в інтернеті.

Серед типових запитів користувачів — допомога у спілкуванні через месенджери Viber, Telegram, WhatsApp, особливо з рідними, які виїхали за кордон. Тренер пояснює, як налаштувати конфіденційність, приховати особисті дані, блокувати підозрілі акаунти, не переходити за невідомими посиланнями.

Під час занять часто розглядаються конкретні практичні ситуації. Наприклад, читачка бібліотеки звернулася по допомогу з реєстрацією домашнього улюбленця в мобільному додатку Animal ID, щоб підготувати документи для відправлення тварини за кордон. У процесі цього завдання учасники навчалися не лише користуватися додатком, а й оцінювати його безпечність, перевіряти доступи до персональних даних, розуміти політику конфіденційності.

Для закріплення знань Ірина Назарова розробляє пам'ятки та інструкції, у яких простою мовою подано поради з медіаграмотності та кібербезпеки: як перевіряти новини, уникати шахрайських SMS, розпізнавати підроблені сайти, створювати надійні паролі та користуватися двофакторною автентифікацією.

Таким чином, діяльність Хабу цифрової освіти у Костополі спрямована не лише на навчання користувачів роботі з цифровими технологіями, а й на виховання відповідального, критично мислячого та обачного користувача інформаційного простору. Формування медіаграмотності та цифрової безпеки стає важливою складовою життєвої компетентності мешканців громади, а бібліотека — надійним партнером у цьому процесі.

Досвід Костопільської бібліотеки підтверджує, що бібліотека може бути ключовим осередком цифрової освіти громади, сприяти розвитку цифрових навичок, медіаграмотності та формуванню критичного мислення серед населення різного віку.

Ефективність діяльності Хабу цифрової освіти забезпечується поєднанням таких чинників, як партнерська співпраця, практична спрямованість занять, гнучкі форми навчання, постійний професійний розвиток тренера і тісна комунікація з громадою.

У сучасних умовах бібліотека виступає не лише посередником між людиною та інформацією, а й провідником у цифровий світ, який допомагає кожному мешканцю громади відчувати себе впевнено та безпечно у цифровому середовищі.

*Валентина КРАСНОЖОН,
завідувач відділу довідково-інформаційного обслуговування
Людмила ВІНОГРАДОВА,
бібліограф I категорії сектору медійно-інформаційної
грамотності відділу довідково-інформаційного обслуговування
Національної бібліотеки України для дітей, м. Київ*

МЕДІАГРАМОТНІСТЬ БІБЛІОТЕКАРЯ ЯК ЗАПОРУКА ФОРМУВАННЯ І РОЗВИТКУ МЕДІАКУЛЬТУРИ КОРИСТУВАЧІВ

У поточній ситуації, пов'язаній із війною в Україні, надзвичайно важливо захищати національний інформаційний простір, який потребує не лише інформаційної та кібернетичної безпеки, але й вимагає підвищення рівня медіаграмотності населення

та використання нових методів задля її популяризації. Зміст медіаосвіти повинен відповідати сучасним тенденціям і медійній епосі, особливо в умовах війни, коли поширення дезінформації і пропаганди через різні канали впливає на інформаційну картину світу, на рішення і поведінку особистості. Війна в Україні ще раз довела, що процес прищеплення відповідних медійно-інформаційних навичок має сенс розпочинатися ще з дитинства. А здобуття цих знань упродовж усього життя – ключ до сталого розвитку громадянського суспільства, до формування свідомого інформаційного споживача та медіаактивного громадянина.

Провідна роль у цьому питанні звичайно відводиться бібліотечним та освітнім закладам, які мають критично переосмислити функції та цілі комунікації у світі постправди, враховуючи особливості впливу інформації на свідомість під час війни та продовжувати послідовно, диференційовано здійснювати інформаційну просвіту юних громадян.

Медіакомпетентність – це сукупність мотивів, знань, умінь, здібностей, що сприяють вибору, використанню, створенню і передачі медіатекстів у різних видах, формах і жанрах; це розуміння складних процесів функціонування медіа в соціумі; це свідоме споживання медіапродукції на основі ефективного орієнтування в медіапросторі та осмислення власних медіапотреб. Тому головне завдання бібліотекаря – навчити дітей та підлітків ефективно користуватися медіа, дотримуватися мережевого етикету та інтернет-безпеки, розуміти характер медіаконтенту, відсіювати інформацію, яка загрожує інформаційно-психологічній безпеці, озброїти їх алгоритмами пошуку, вмінням відрізнати фейк від правди.

З метою інформаційного забезпечення завдань інформаційної освіти молодого покоління фахівцями Національної бібліотеки України для дітей у 2024 році для бібліотекарів та організаторів дитячого читання змінено структуру сторінки сайту «Інформаційна культура користувачів» (<https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=6619>) та максимально оновлено матеріали відповідно до її змісту. Інформація на сторінці щомісячно доповнюється. Нова редакція сторінки включає чотири головні розділи, де представлено онлайн-ресурси за наступною тематикою: «Інформація і суспільство: законодавчий аспект», «Медіаосвіта: інноваційні підходи», «Бібліотечний медіакомпас», «Медіаграмотний бібліотекар».

Перший розділ – «Інформація і суспільство: законодавчий аспект» (<https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=11351>) включає Міжнародні нормативно-правові документи, Закони України, Укази Президента України, Постанови Кабінету Міністрів України, Накази Міністерства культури та стратегічних комунікацій щодо інформації, захисту документальної спадщини, кібербезпеки, стратегії цифрового розвитку тощо.

Другий розділ – «Медіаосвіта: інноваційні підходи» висвітлює інноваційні тенденції медіапедагогіки, медіакультури в освітньому процесі, сучасні методичні аспекти медіаосвіти в Україні.

Третій розділ – «Бібліотечний медіакомпас» складається з двох тем: «Бібліотечна медіапродукція» та «Бібліотеки для дітей та для юнацтва в медіапросторі сучасності (досвід роботи)».

Бібліотечні вебпродукти дедалі більше перетворюються на важливий складник системи інформаційних комунікацій. Розвиток різних форм онлайн-бібліотечного сервісу значно розширює діапазон обслуговування користувачів, дозволяє оперативно

доносити до них якісну інформацію та стимулює зростання їхньої активності в освоєнні нових методів роботи з інформацією, що орієнтовані на використання масивів електронних джерел. Тому значне місце в діяльності бібліотек для дітей та для юнацтва відводиться представленню інформації у віртуальному середовищі. Саме на ці аспекти спрямована тема третього розділу «Бібліотечна медіапродукція» (<https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=11359#1>). Сюди входять: інтерактивні вебвидання, мультимедійні презентації, відеоуроки, інтерактивні вправи, ігри, онлайн-проекти, вебквести, файлоТеки, бібліографічні посібники, дайджести тощо. Тут можна ознайомитися із доробками Національної бібліотеки України для дітей. Серед них «Дитячі острови сайтленду» (мандрівка вебсайтом НБУ для дітей), «Сучасні, кращі, незвичайні» (віртуальна екскурсія бібліотеками світу), «Що поштарик нам приніс» (знайомство з періодичними виданнями) та інші.

У цьому ж розділі бажаючих розвиватися у світі технологій запрошуємо до перегляду випусків онлайн-проєкту відділу інформаційних технологій Бібліотеки «ІТ-К@мпанія без меж» (<https://itc.chl.kiev.ua>). Мета проєкту – перетворити ІТ-знання на захопливу пригоду для дітей, молоді та дорослих. Матеріал подається у вигляді медіауроків, презентацій, фотофільмів, відеословника, які згруповано за такою тематикою: «ІТ.UA: народжені в Україні» (про українських вчених, винахідників), «Будова комп'ютера», «Інтерактивні дошки», «Підкорюємо інтернет-технології», «Як шукати, щоб знайти», «Інтернет: гра за правилами», «Аудіовізуальні медіа», «ІТ-дослідники. Аудіальні медіа» та інші. Наприклад, за темою «Інтернет: гра за правилами» (<https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=10910>) можна подивитися низку

медіауроків, що висвітлюють такі питання: віртуальне спілкування, як правильно оформити цитату, цифрові права та обов'язки, про авторське право, STOP плагіат.

Незамінними в роботі з дітьми будуть інтерактивні вправи, що знаходяться у рубриці «Інтерактивні ресурси «Медійно-інформаційна грамотність» (<https://learningapps.org/user/nbkidskiev?displayfolder=2513884>). Їх використання дозволить розвинути критичне мислення користувачів, закріпити певні знання. Зокрема, тут можна виконати завдання, пройти тести і перевірити себе з таких тем: «Персональні дані: наслідки та ризики», «Безпечний інтернет», «Операційна система», «Апаратне забезпечення», «Історія анімації», «Вікіпедія – вільна енциклопедія» та інші.

У сучасному інформаційному середовищі штучний інтелект дедалі частіше стає не лише інструментом, а й учасником медіакомунікаційного процесу. ШІ дозволяє автоматизувати рутинні процеси, обробляти величезні обсяги даних, надавати персоналізовані рекомендації, стимулювати інновації. Штучний інтелект все більше інтегрується в повсякденне спілкування та навіть у створення контенту. Але важливо не лише використовувати ШІ для отримання знань, а й критично осмислювати його роль і пам'ятати, що відповідальність за прийняття обґрунтованих рішень залишаються за людиною. Адже не випадково цьогорічний Глобальний тиждень медіа- та інформаційної грамотності присвячений темі «Розум переважає ШІ». Тому акцентуємо вашу увагу на використанні в роботі і матеріалів проєкту «Ми & ШІ» (<https://itc.chl.kiev.ua/it-компанія-без-меж/ми-ші>), що знайомить юних користувачів з розвитком штучного інтелекту – сучасної розумної

технології, створеної людиною, яка допомагає нам діяти обдумано, жити безпечніше і цікавіше.

При проведення бібліотечних уроків з різними віковими категоріями читачів у нагоді стане і добірка відеоуроків «Інфогід розповідає» (<https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=9609>), підготовлених відділом довідково-інформаційного обслуговування НБУ для дітей. Це серія відеороликів, присвячених різним аспектам формування медійної та інформаційної культури дітей та підлітків. На сьогодні підготовлено 14 випусків. Серед них: «Медіа-інформаційний простір або Поговоримо про ЗМІ», «Реклама: цілі та види. Недобросовісна реклама», «Приватність у реальному житті та інтернеті», «Інформаційні жанри журналістики» (3 випуски), «Книжковий світ зсередини» тощо. Під час війни, коли розповсюджується дуже багато неправдивої інформації, актуальним у використанні буде серія відеовипусків про фейки: «Як розпізнати фейки. Частина 1. Фейкові новини», «Як розпізнати фейки. Частина 2. Фотофейки», «Як розпізнати фейки. Частина 3. Перевірка справжності фотографії».

Інформаційні матеріали другої теми третього розділу «Бібліотеки для дітей та для юнацтва в медіапросторі сучасності» (<https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=11359#2>) – це публікації працівників дитячих бібліотек, що розкривають медіаосвітні бібліотечні практики, тобто здобутки бібліотек у формуванні інформаційної компетентності користувачів.

Система заходів з підвищення кваліфікації бібліотечних фахівців є не лише інвестицією у власну кар'єру, але і ключовим фактором успішного функціонування сучасної бібліотеки. Бібліотечну педагогіку роботи з дітьми та молоддю неможливо уявити без систематичного освоєння нових знань, без професійної

мобільності та ініціативності, без підтримки безперервної освіти, професійного ділового самоосвітнього читання. Тому нові види професійної діяльності в умовах цифрової трансформації посилюють необхідність удосконалення виробничих компетентностей та якісного кадрового забезпечення. Саме на це націлений четвертий розділ сторінки сайту «Інформаційна культура користувачів», який має назву «Медіаграмотний бібліотекар» (<https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=11360>). У тематичну структуру цього розділу входять: «Відкриті онлайн-курси» та «Практичні навчальні онлайн-посібники».

Значним чинником фахового зростання можуть бути онлайн-курси. Адже отримані знання безпосередньо на робочому місці, дозволять бібліотекарям вчасно і ефективно відповідати на виклики сучасного інформаційного середовища та забезпечувати своїм користувачам високоякісні послуги. Тому радимо частіше відвідувати цей розділ сайту, щоб скористатися додатковою можливістю для самоосвіти та опанувати цифрові навички на таких онлайн-платформах: EdEra, Prometheus, Детектор медіа, Дія. Освіта, Зрозуміло, Освітній хаб міста Києва тощо. Тут ви маєте змогу переглянути, прослухати безліч матеріалів з медіаінформаційної грамотності та пройти низку відповідних тестів у віртуальному режимі. Особливу увагу доцільно звернути на новий курс з медіаграмотності Very Verified 2.0 освітньої платформи EdEra, який допоможе протистояти дезінформації. Він складається з 6 розділів (Медіапростір, Традиційні медіа, Соціальні медіа, Дезінформація та пропаганда, Маніпуляції, Стереотипи та мова ворожнечі) і фінального тесту. Мета курсу освітньої платформи Зрозуміло «Інформаційні операції під час війни: як розпізнати та вберегтися?»

– навчити розпізнавати російські інформаційні атаки в українському інфопросторі та мінімізувати їх вплив. Курс містить 13 лекцій з практичними завданнями. Тематика наступна: Українські медіа та інформаційні «сміттярки»; Російська пропаганда: публічні критики путіна; Інфооперації: «Розколоті», «Залякування», «Зрив мобілізації в Україні», «Дискредитація військово-політичного керівництва», «Пошук зниклих і максимізація втрат» тощо. Корисним буде і онлайн-курс «Медіаграмотність: практичні навички» освітньої платформи Prometheus. Тут ви знайдете відеолекції психолога Любові Найдьоновой, присвячені впливу медіа на людину.

Також пропонуємо обов’язково подивитися цикл відеоуроків, підготовлених у межах проєкту «Медіа- та інформаційна грамотність у воєнний час: будуємо інформаційну стійкість», який реалізується Центром демократії та верховенства права спільно з Національним проєктом медіаграмотності «Фільтр» Міністерства культури та стратегічних комунікацій України у партнерстві з ЮНЕСКО та за підтримки Японії. Це 14 коротких відеороликів на різні теми: «Що таке фішинг онлайн», «Як маніпулюють опитуваннями», «Як боти впливають на інформаційний простір», «Як виявити # дипфейк», «Як не піддаватися емоційним маніпуляціям», «Як розпізнати фото, згенеровані штучним інтелектом» та інші.

Швидка зміна віртуального світу та модифікація його впливів змушує постійно розширювати медіаосвітні заходи бібліотекарів, педагогів у формуванні медіакомпетентностей дитячого населення. Змістовно, системно та якісно підготувати та провести інформаційні навчання з користувачами допоможе добірка «Практичні навчальні посібники-онлайн» (<https://chl.kiev.ua/Default.aspx?id=11360>).

Добірка матеріалів містить теоретичні й дидактичні матеріали,

практичні поради, навчальні програми, медіаосвітні вправи та завдання, плани-конспекти, розробки занять, приклади інтеграції медіатекстів у навчальний процес НУШ тощо. Чимало видань підготовлені Академією української преси та Центром вільної преси, і хоча у більшості випадків вони адресовані освітянам, багато цінної інформації тут знайдуть для себе усі, хто займається питаннями формування інформаційної культури, переймається проблематикою медіаграмотності, зокрема і бібліотечні працівники.

Звертаємо вашу увагу і на нові посібники. «7 кроків до здорового медіаспоживання під час війни», де ви знайдете поради і практики, спрямовані на розвиток здоров'я збережувальної медіакомпетентності. Питанням сімейної медіаграмотності присвячений посібник Юлії Зорі «Медіаграмотність починається з сім'ї: навчально-методичний альбом», який стане незамінним у роботі з батьками, адже містить практичні матеріали та вправи для батьківської аудиторії і буде корисним усім, кому не байдуже майбутнє молодого покоління в умовах інформаційних викликів.

Поняття «інформаційна війна», «фейк», «мова ненависті» – увійшли в повсякденний вжиток українського суспільства. Через засилля у медіа недостовірної інформації, питання фактчекінгу, тобто перевірки інформації, є надзвичайно актуальним сьогодні. Провідником у сфері протистояння маніпуляціям, ворожій пропагандистській машині, розпізнавання фейків, подолання стереотипів, дотримання правил кібербезпеки стане видання Наталії Войтович та Лілії Імбіровської-Сиваківської «МЕДІАГРАМОТНІСТЬ: технології і практичне застосування».

Корисним буде і навчально-методичний посібник Оксани Рудь «Інформаційна гігієна та медіаосвіта: що нового в умовах

воєнного часу». Запропоновані матеріали та практичні вправи посібника розвиватимуть критичне та системне мислення, здатність логічно обґрунтовувати власну позицію, конструктивно доносити інформацію; вміння розрізняти джерела інформації; здійснювати пошук та оцінювати альтернативну інформацію, протистояти дезінформації.

Навчальний посібник авторства Оксани Почапської «(Не)безпека в цифровому світі» допоможе зрозуміти цифрові виклики, загрози, з якими стикаються користувачі в інтернеті, а також прищепить основні навички безпечної роботи, ознайомить з правилами користування соціальними мережами. Цей перелік можна продовжувати, тому що кожне видання у представленій добірці цінне і надасть кожному певні знання в галузі медіаосвіти.

Саме у цей складний час бібліотекарі мають стати тим ядром фахівців, які впроваджують нову філософію інформаційної поведінки, впливають на розвиток ефективних стратегій мислення молодого покоління, формують модель компетентного читача, що володіє сучасними аспектами використання інформації та вміннями аналізувати медійний контент в умовах інформаційної нестабільності.

*Лілія РУСАКОВА,
завідувачка відділу реклами та промоції КЗ ЛОР «Львівська
обласна бібліотека для дітей», м. Львів*

ВІД КНИГИ ДО КАДРУ: РОЗВИТОК МЕДІЙНОЇ ГРАМОТНОСТІ ЧЕРЕЗ БЛОГЕРСТВО (на прикладі літнього табору для дітей та підлітків «Bookблогери»)

У статті представлено досвід реалізації тижневого освітньо-творчого табору «Bookблогери» у Львівській обласній бібліотеці для дітей. Основна мета табору — розвиток медіаграмотності та критичного мислення дітей і підлітків у цифровому середовищі, формування навичок відповідального створення контенту та популяризація читання. Наведено методи роботи, практичні підходи до створення книжкових блогів, ігрові модулі для розвитку розуміння ролей у медіа та результати впливу проекту на молодих користувачів бібліотеки.

Книга у світі екранів

Ми живемо у час, коли діти зростають у цифровому океані. Щодня вони переглядають десятки відео, листуються, створюють контент, а головне — безперервно споживають інформацію. У цьому потоці легко загубити справжній сенс — зрозуміти, що є важливим, а що лише шумом.

Саме тому ми захотіли створити простір, де читання стане не просто корисним, а сучасним, цікавим і захопливим. Так з'явилася ідея нашого тижневого табору «Bookблогери» — унікального формату, який поєднує літературу, медіа й творчість.

Ідея: поєднати книжку і медіа

Ми прагнули, щоб бібліотека стала місцем, де дитина може відчувати себе дослідником, творцем, журналістом. Учасники табору

знайомилися з новими книжками, але не просто читали їх, а *говорили* про них: створювали блоги, відеоогляди, пости, сторіз. Так читання перетворювалось на діалог — між дитиною, книгою і світом. Це допомагало не лише розвивати креативність, а й формувало критичне мислення — навичку, без якої сьогодні неможливо орієнтуватися в інформаційному просторі.

Метою табору було створення простору, де діти можуть:

1. Розвивати медіаграмотність — аналізувати тексти, розпізнавати фейки та маніпуляції, формувати власну позицію і навчитися її висловлювати.

2. Підвищувати креативність — працювати в командах, обговорювати книжки, створювати відеоогляди, рецензії та пости.

3. Формувати відчуття причетності до бібліотеки — стати маленькими амбасадорами простору, показати друзям, що бібліотека — це платформа для самовираження.

Медіаграмотність: не просто перевіряти, а розуміти

У нашому таборі медіаграмотність означала набагато більше, ніж уміння «перевірити джерело». Ми вчили дітей аналізувати тексти, розуміти, чому автор говорить саме так, розпізнавати фейки, маніпуляції, формувати власну думку і — головне — висловлювати її зрозуміло та впевнено. Адже сучасна людина — це не просто читач чи глядач. Це співрозмовник у великій мережі історій, і важливо, щоб його голос звучав розумно й етично.

Практика: створення книжкових блогів

Одним із найцікавіших блоків став практичний. Учасники: писали сценарії; знімали короткі відеоогляди; монтували відзнятий матеріал; вчилися привертати увагу глядача та заінтригувати його, не вводячи в оману; освоювали коректне посилання на джерела.

Паралельно вони засвоювали важливі медійні принципи: планування контенту; уникання клікбейту (заголовків і обкладинок, що перебільшують або викривлюють інформацію); перевірка фактів. Молоді блогери переконалися, що створення контенту — це не про швидкість, а про відповідальність і чесність перед своєю аудиторією.

Бібліотека в епоху соцмереж

Львівська обласна бібліотека для дітей (Леотека) має сторінки у Facebook, Instagram, TikTok, YouTube та Threads. За роки роботи ми навчилися працювати з дуже різними аудиторіями — від батьків і педагогів до підлітків, які шукають натхнення саме онлайн. Тому табір «Bookблогери» став для нас логічним продовженням цієї діяльності. Ми хотіли, щоб діти не лише споживали контент, а створювали його разом із нами — щоб їхні голоси звучали на сторінках Леотеки, щоб вони відчули: бібліотека — це не музей книжок, а сучасна медіаплатформа, де можна творити.

Акторство і впевненість перед камерою

Окремий блок ми присвятили акторській майстерності. Ми побачили, як діти поступово стали впевненішими, як навчилися говорити перед камерою, формулювати власну думку, не боятися її озвучити. Багато учасників уперше спробували знімати себе на відео, редагувати ролики, брати інтерв'ю одне в одного — і виявили, що це не так страшно, як здається. Цей досвід допоміг подолати страх сцени, розкритися, а ще — зрозуміти, наскільки важливо уміти говорити про книжки живо, щиро й з енергією.

Гра «Мафія: книжкові блогери проти хейтерів»

Однією з найулюбленіших частин табору стала спеціально розроблена гра «Мафія: книжкові блогери проти хейтерів». Вона поєднала розвагу й навчання: під час гри діти розбирали, як працює

інформація в інтернеті — хто поширює правду, а хто навмисне створює дезінформацію. Гра допомогла побачити, як легко маніпулювати емоціями, і чому важливо не вірити всьому, що бачиш у стрічці. Так у дітей та підлітків формувалося розуміння ролей у медіа: хто такий блогер, як він може впливати на думки інших, що роблять хейтери й чому важлива відповідальність кожного користувача мережі.

Бібліотека як спільнота і точка росту

Ще одна наша мета — показати дітям, що бібліотека може бути не просто сховищем книжок, а місцем дії, спілкування, підтримки і натхнення. Ми хотіли, щоб вони відчували себе частиною спільноти, стали маленькими амбасадорами бібліотеки. Через свої блоги, відео, рецензії вони можуть показати друзям, що бібліотека — це не минуле, а простір для сучасних ідей.

Книга + медіа = майбутнє читання

Табір «Bookблогери» довів: книжка і сучасні медіа не суперники. Навпаки — вони можуть йти поруч, доповнювати одне одного. Саме в бібліотеці — серед книжок, камер, ідей і розмов — формується нове покоління свідомих, медіаграмотних читачів. Тож бібліотеки можуть та повинні бути центрами освітніх інновацій та медіаграмотності.

Книга залишається ключовим джерелом знань і натхнення, медіанапрямки дозволяють інтегрувати сучасні комунікаційні навички, діти отримують можливість бути активними учасниками культурного та інформаційного простору, а бібліотека — підтримкою у формуванні відповідального інформаційного середовища.

*Ольга РЕДЧИЧ,
завідувач відділу комплектування фондів та каталогізування
документів КЗ «Рівненська обласна бібліотека для дітей» РОР,
м. Рівне*

КНИГИ ПРОТИ ФЕЙКІВ: КОМПЛЕКТУВАННЯ БІБЛІОТЕЧНИХ ФОНДІВ ДЛЯ МЕДІАОСВІТИ

Сьогодні, коли інформаційна війна стала невід'ємною частиною реальних бойових дій, ми стикаємося з потоком дезінформації, фейків та маніпуляцій, які можуть розколоти суспільство, посіяти паніку чи підірвати довіру. Бібліотеки, як центри знань і освіти, несуть особливу відповідальність: ми маємо забезпечувати доступ до ресурсів, що розвивають критичне мислення та вміння розрізняти правду від брехні. Це важливо для читачів різного віку – від дітей, які тільки входять у цифровий світ, до дорослих, які формують громадську думку.

Книги з медіа- та інформаційної грамотності не просто навчають, а й захищають: вони допомагають будувати стійке суспільство, де кожен може протистояти пропаганді. У цій статті основна увага приділена конкретним прикладам таких книг, доступних у фонді нашої бібліотеки чи рекомендованих для комплектування, з акцентом на їхню користь для різних вікових груп. Ми розглянемо, як ці видання адаптовані до українського контексту, особливо в часи війни, коли дезінформація стає зброєю, а критичне мислення – щитом. Адже, як показують дослідження, медіаграмотність не тільки допомагає виявляти фейки, але й розвиває

емоційний інтелект, сприяє здоровому діалогу та формує національну ідентичність у період криз.

Для дітей медіаграмотність – це підготовка до дорослого життя, для підлітків – вміння споживати та створювати контент, для дорослих – формування громадської думки і захист від маніпуляцій у цифровому світі.

В Україні, де війна триває вже понад десять років, бібліотеки стають хабами для поширення знань з медіа- та інформаційної грамотності, комплектуючи фонди книгами, що поєднують теорію з практикою, ілюстраціями та реальними прикладами з українського досвіду. Розглянемо конкретні рекомендації, починаючи з наймолодших читачів – дітей віком 5–10 років, адже саме в цьому віці формується базове розуміння медіа.

Однією з найактуальніших є книга **«Межі соцмережі. Медіаграмотність для дітей»** авторки Олени Хобти. Це пригодницька історія про дітей Марічку та Тарасика, які стикаються з небезпеками соціальних мереж: фейками, залежністю від гаджетів та ненадійними джерелами інформації. Книга вчить відрізняти правду від брехні, обирати безпечні джерела та розуміти межі онлайн-спілкування. Рекомендована для спільного читання з батьками, вона містить 64 сторінки з ілюстраціями. У контексті війни ця книга особливо цінна, бо пояснює, як фейки можуть поширювати паніку, і вчить дітей перевіряти інформацію з надійних джерел, як-от офіційні сайти чи розмови з дорослими.

Ще одна чудова книга для цієї групи – **«Ніта. Ховайтесь, фейки світу»** авторки Каті Сіль. Це дитяча історія, де головна героїня бореться з фейками. Книга спрямована на привернення уваги батьків до медіаосвіти, допомагає дітям розуміти, як перевіряти

інформацію. У часи війни вона вчить розпізнавати пропаганду, наприклад, фальшиві фото з «мирними» акціями чи маніпулятивні меми, що поширюються в соцмережах.

Додамо до цього списку книгу **«Життя онлайн. Як уберегтися від кібербулінгу, вірусів та інших халеп в інтернеті»** Луї Стовелл. Це практичний гід для дітей, які починають користуватися інтернетом, та їхніх батьків. Книга дає поради щодо створення профілів у соцмережах, захисту приватних даних, дотримання авторського права та взаємодії з користувачами. В умовах війни, коли кібератаки та онлайн-булінг стають частиною гібридної агресії, ця книга вчить дітей бути пильними до підозрілих повідомлень чи фішингових атак, що можуть бути спрямованими на збір даних. Це видання формує основи безпеки: діти вчаться запитувати "Хто автор?", "Де джерело?" і "Чому це поширюється?", що є першим кроком до стійкості проти дезінформації.

Для підлітків (11–16 років), які активно користуються соцмережами, книги мають бути більш глибокими, з акцентом на реальні приклади дезінформації. Наприклад, **«Історія брехні. Як ми обманюємося»** Марини Кафтан – це посібник про маніпуляції, фейки та махінації в медіа. Авторка надає інструменти для безпечного користування соцмережами, перевірки інформації на YouTube та інших платформах, роблячи акцент на підлітках і дорослих. Книга допомагає розвивати критичне мислення в умовах інформаційного перевантаження. У воєнний час вона особливо актуальна, бо аналізує, як пропаганда використовує емоції, наприклад, для поширення ненависті чи фальшивих наративів про "внутрішніх ворогів". Підлітки вчаться застосовувати «правила

перевірки»: шукати кілька джерел, аналізувати упередженість і уникати емоційних реакцій.

«Про що всі говорять? Фейкові новини» — це книга Тома Джексона, яка навчає критично мислити та пояснює, як розрізнити справжні новини від фейкових, а також заглиблюється в історію дезінформації від давніх часів до сучасності. Вона розглядає еволюцію мовлення, писемності, міфів та засобів масової інформації, пояснюючи, як фейки впливають на суспільство.

«Думай сам. Розвиваємо критичне мислення» Андреа Деббінк, — це практичний посібник, що вчить підлітків та молодих людей самостійно аналізувати інформацію та формувати власні думки. Авторка зазначає, що в сучасному світі, де ми постійно стикаємося з великим обсягом інформації з різних джерел, уміння мислити критично є надзвичайно важливим для прийняття зважених рішень.

Книга **«Міфи та фейки з історії України. 33 спростування»**, видана видавництвом АССА, містить спростування поширених міфів і хибних уявлень про українську історію. Вона пропонує читачам краще зрозуміти українську історію, розвиваючи критичне мислення та вміння перевіряти інформацію.

У книжці можна прочитати, чому запорозькі козаки цікавіші за спрощений образ селян-утікачів; чи правда, що паризький аеропорт названий на честь українця; чи існує золото Полуботка; хто ж створив Велесову книгу і багато іншого! 33 спростування, які змінять ваш погляд на історію.

Ще одна чудова книга — **«Як я була ботом»** Юлії Смаль. Авторка, якій довелося побувати ботом, розповідає про свій досвід та про те, як влаштовані наші інтернет-хащі. Вона ділиться

міркуваннями про вірусну рекламу та природу холіварів, про інтернет-шахраїв та різницю між ботами, троями і хейтерами, про інформаційну гігієну та збереження здорового глузду в умовах суцільного інформаційного шуму. І, врешті, про те, як соцмережеві паразити впливають на наші реалії.

Ця книга дає можливість краще зрозуміти, як функціонує інтернет і як легко звичайні люди можуть стати інструментом для поширення потрібної інформації, не завжди усвідомлюючи це.

Для дорослих читачів, включаючи батьків, вчителів і фахівців, книги мають бути аналітичними, з фокусом на системні виклики. Класичним прикладом є **«Довіряй, але перевіряй. Медіаграмотність в українському суспільстві»** — колективна праця від проєкту Pictoric, де розглядаються цензура, пропаганда, свобода слова, фейкові новини та інформаційна війна. Книга містить ілюстрації та тексти журналістів, роблячи акцент на критичному аналізі медіаповідомлень в українському контексті. У часи війни вона допомагає дорослим розуміти, як Росія використовує медіа для гібридної агресії, і пропонує інструменти для перевірки, як-от аналіз джерел фінансування медіа чи виявлення ботів.

Ще одна ключова книга — **«Війна за реальність. Як перемагати у світі фейків, правд і спільнот»** Дмитра Кулеби. Автор аналізує приклади маніпуляцій з України та світу, описує інформаційні війни та пропонує п'ять правил для перемоги, з акцентом на захист персональних даних і критичне мислення в цифрову епоху. Це видання ідеальне для дорослих, бо дає стратегії для повсякденного життя: від перевірки новин про мобілізацію до протидії фейкам про «мирні переговори».

Для педагогів рекомендуємо **«Медіаграмотність: Підручник для вчителів»** Сінді Шейбе та Фейз Рогоу. Це практичний посібник з інтеграції медіаграмотності в освіту, базований на принципах дослідження та грамотності, з ідеями заходів і модельними заняттями. Підручник адаптований для українських вчителів, допомагає впроваджувати медіаосвіту в школах, наприклад, через обговорення воєнних новин.

«Діпфейк та дезінформація» Агнешки Вальорскої розглядає новітні маніпуляції зі штучним інтелектом.

Комплектування фондів такими книгами – це інвестиція в майбутнє. У часи війни бібліотеки стають форпостами, де читачі всіх вікових груп вчаться протистояти інформаційним загрозам.

*Світлана МОЛЧАНОВА,
завідувач інформаційно-бібліографічного відділу
КЗ «Рівненська обласна бібліотека для дітей» РОР, м. Рівне*

МЕДІАОСВІТА: БІБЛІОТЕКА ЯК ПРОВІДНИК ЗМІН

В Україні медіаграмотність як один із найважливіших засобів захисту та самозбереження офіційно визнано пріоритетом на державному рівні. Міністерство культури та інформаційної політики затвердило Стратегію розвитку медіаграмотності на період до 2026 року, яка покликана стати «дороговказом» для подолання інформаційних загроз, посилення стійкості населення до дезінформації і формування відповідального медіаспоживання.

Документ визначає, що медіаграмотність – це не лише вміння відрізнити правду від фейку, а широка компетентність, що включає:

розуміння різних типів контенту та ролі медіа в суспільстві; здатність критично аналізувати джерела та мотиви створення інформації; уміння захищати власні дані й орієнтуватися в цифровому середовищі; а також відповідально створювати й поширювати контент у цифрових сервісах.

Стратегія орієнтує суспільство на розвиток медіаграмотності протягом життя й визнає, що стійкість до інформаційних впливів стає частиною національної безпеки та демократичного розвитку. Вона пропонує системний підхід до координації зусиль між державними органами, освітніми інституціями, громадським сектором і медіа, зокрема через просвітницькі кампанії, навчальні ініціативи та розвиток відповідних компетентностей у різних груп населення.

У цій стратегічній рамці важливою є роль неформальних освітніх просторів, які здатні працювати з широкою аудиторією – особливо молоддю та тими, хто самостійно формує свої навички інформаційної компетентності. Саме така мета стоїть перед сучасними бібліотеками: ставати місцями, де люди не лише знаходять інформацію, а навчаються її осмислювати, перевіряти та відповідально використовувати у своєму житті.

Досвід Рівненської обласної бібліотеки для дітей переконливо демонструє, як ці стратегічні орієнтири можуть втілюватися на практиці. Починаючи з 2017 року, бібліотека вибудовує власну модель медіаосвітньої діяльності, реагуючи на виклики сучасності – від цифрових трансформацій до повномасштабної війни – та працюючи з різними аудиторіями: дітьми, підлітками, педагогами та бібліотекарями.

Все почалося в 2017 році, коли РОБД вперше інтегрувала елементи медіаосвіти в свою щоденну роботу, керуючись новою

редакцією Концепції впровадження медіаосвіти. Тоді акцент робився на переході від класичного формування інформаційної культури – через популяризацію бібліотечних знань, таких як робота з каталогами та картотеками, і навичок орієнтації в інформаційному просторі – до більш комплексного підходу, що включає розуміння медіа як інструменту впливу. Бібліотека тісно співпрацювала з освітніми закладами, узгоджуючи плани занять для учнів молодших класів НВК «Колегіум» та п'ятих класів ЗОШ № 18. Перші заняття з основ МІГ заклали основу для подальшого розвитку, фокусуючись на базових навичках, таких як безпечна поведінка в інтернеті та критичне сприйняття інформації. Це не тільки розширило горизонти для дітей, але й позиціонувало бібліотеку як надійного партнера в освітньому процесі, де медіаосвіта стає мостом між традиційним читанням і цифровим світом.

Наступний рік, 2018, став періодом системного впровадження та розширення. Бібліотека продовжила узгодження планів з школами, розробивши серію занять з комп'ютерними презентаціями на теми безпеки в інтернеті, медіасловничка для дітей, рекламної інформації та медіагігієни – поняття, що вчить балансувати споживання інформації для збереження психічного здоров'я. Проведено День медіаінформаційної грамотності, де поєднувалися практичні заняття, інформаційні години про онлайн-ресурси з медіаграмотності та тематичні викладки літератури під гаслом «Медіаосвіта – вимога часу». Загалом відбулося понад два десятки занять, доповнених індивідуальними консультаціями в центрі вільного доступу до інтернету, де користувачі навчалися основам роботи з програмним забезпеченням і пошуком ресурсів. Це дозволило інтегрувати медіаосвіту з традиційними бібліотечними

формами, такими як Дні бібліографії, роблячи процес навчання більш динамічним, інтерактивним і доступним для різних вікових груп. Бібліотека почала перетворюватися на простір, де діти не просто читають, а вчаться аналізувати медіаконтент, розвиваючи навички, необхідні в цифрову епоху.

До 2019 року діяльність набула ширшого масштабу, з акцентом на підготовку тренерів і тісну співпрацю з освітніми інституціями. Участь у спеціалізованих тренінгах у Києві, організованих Академією української преси за підтримки Deutsche Welle Akademie, дала імпульс для створення власних програм і матеріалів. Розроблено заняття про новини як королеву журналістики та історію медіапростору, що допомагало дітям розуміти еволюцію медіа від друкованих видань до соціальних мереж. Проведено численні сесії для дітей на теми створення медіатекстів, безпечного інтернету та візуальних медіа, а також групові бесіди про дивосвіт бібліотеки як медіацентру. Особливо активно розвивалася робота з організаторами дитячого читання: проведено тренінги для педагогів і бібліотекарів, охоплюючи теми від основ медіаграмотності до її ролі в патріотичному вихованні. У співпраці з Рівненським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти (РОШПО) організовано вебінари та тренінги, зокрема «Медіаосвіта в світі та Україні», «Довіряй, але перевіряй: критичний аналіз інформації» та «Практична медіаграмотність». Ці ініціативи перетворили бібліотеку на хаб для професійного зростання, де фахівці обмінювалися досвідом, а медіаосвіта ставала інструментом для посилення освітнього простору в регіоні.

Пандемія 2020 року змусила адаптуватися до нових реалій, переорієнтувавши діяльність на онлайн-формати. Хоча карантин

обмежив очні заняття для дітей, бібліотека активно долучилася до віртуальних проєктів, таких як інтерактивні квізи для протидії фейкам і дезінформації, організованих громадськими організаціями. Проведено заняття на платформі Zoom для студентів і команди бібліотеки, розроблено презентації про інформаційний пошук в інтернеті, візуальні медіа та мультфільми як найпопулярніший дитячий продукт. Для дорослих – тренінги з медіаграмотності, а також створення вебквесту «МедіаСТАРТ» для дітей середнього шкільного віку, що поєднував ігрові елементи з навчанням. Це не тільки зберегло динаміку роботи, але й розширило аудиторію за межі регіону, демонструючи гнучкість бібліотеки в кризових умовах і її здатність перетворювати виклики на можливості для зростання.

У 2021 році онлайн-компонента посилилася, стаючи невід'ємною частиною діяльності. Проведено заняття з медіагігієни, безпечного медіапростору, правил поведінки в інтернеті та складання бібліографічного опису. Співпраця з РОППО принесла тренінги для бібліотекарів закладів освіти та територіальних громад, охоплюючи теми від нових форм рекомендаційної бібліографії до використання інтерактивних ресурсів у роботі з дітьми. Участь у вебінарах і проєктах, як-от «Digital-trainer: антитіла до інфодемії» від Академії української преси, збагатила інструментарієм для протидії інформаційним загрозам. Бібліотека стала місцем, де медіаосвіта інтегрувалася з цифровими навичками, охоплюючи сотні учасників через гібридні формати – від онлайн-занять на Google Meet до офлайн-тренінгів. Це рік консолідації зусиль, коли бібліотека не лише навчає, але й надихає на самостійне освоєння цифрового світу.

Виклики російсько-української війни з 2022 року переорієнтували фокус на протидію дезінформації та підтримку

психологічної стійкості. Заняття з медіаграмотності під час війни, майстер-класи з вебсервісів як Genially і антифейкові ігри «НотаЄнота» стали ключовими інструментами. У 2023 році додалися XR-виставки плакатів про російську пропаганду, тренінги в партнерстві з Академією української преси та Goethe-Institut, а також проєкти з програмування в Scratch і дизайну в Canva для дітей. Створено сайт вебквесту «МедіаПУХ», що поєднує інтерактивні завдання з навчанням медіаграмотності. Ці ініціативи допомагали дітям і молоді розвивати стійкість до інформаційних загроз, перетворюючи бібліотеку на оплот стабільності в часи невизначеності.

Нарешті, 2024 рік ознаменувався інтеграцією інновацій і глобальних перспектив: заходи до Глобального тижня медіа- та інформаційної грамотності, включаючи День МІГ, антифейкові ігри, тренінги та міжрегіональний круглий стіл на тему ролі бібліотек у цифровому просторі. Це рік, коли бібліотека інтегрує штучний інтелект і глобальні ініціативи, перетворюючись на міжрегіональний центр, де медіаосвіта стає каталізатором змін.

Досвід Рівненської обласної бібліотеки для дітей свідчить про те, як заклад може еволюціонувати від локальних ініціатив до стратегічного провідника медіаосвіти, адаптуючись до пандемії, війни та цифрових трансформацій. Реалізуючи Концепцію впровадження медіаосвіти, бібліотека не тільки формує МІГ серед дітей та фахівців, але й сприяє створенню стійкого суспільства, здатного протистояти інформаційним викликам.

ЗМІСТ

Назарук Н. Вітальне слово	3
Вислінська С. Бібліотеки та проєкти Вікімедіа: роль та перспективи внеску бібліотек в епоху цифровізації.....	5
Конасова О. III грамотність: інструменти для перевірки контенту	12
Винокурова Ю. III «під мікроскопом»: як бібліотеки навчають бачити більше.....	15
Промська О. Цифрова освіта для кожного : досвід і виклики бібліотек Рівненської області	21
Назарова І. Хаб цифрової освіти як інструмент формування медіаграмотності: досвід Костопільської бібліотеки	25
Красножон В., Виноградова Л. Медіаграмотність бібліотекаря як запорука формування і розвитку медіакультури користувачів	31
Русакова Л. Від книги до кадру: розвиток медійної грамотності через блогерство (на прикладі літнього табору для дітей та підлітків «Bookблогери»).....	41
Редчич О. Книги проти фейків: комплектування бібліотечних фондів для медіаосвіти.....	45
Молчанова С. Медіаосвіта: бібліотека як провідник змін.....	50

Збірник матеріалів міжрегіональної онлайнової конференції
в межах Глобального тижня медіаінформаційної грамотності

**МЕДІАГРАМОТНІСТЬ У ЧАСИ ВІЙНИ:
ВИКЛИКИ ТА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ БІБЛІОТЕК**

30 жовтня 2025 року

Видавець та виготовлювач:

Рівненська обласна бібліотека для дітей

33028, м. Рівне

вул. Симона Петлюри, 27

Тел. (0362) 623-423

<http://rdobd.com.ua/>

